

Marco Frei

A zenészek munkakörülményei

Ideális és valós állapotok

A zenekarok életében van néhány kényes kérdés, ezek közé tartoznak a zenészek munkakörülményei – a zenekari árokban, a színpadon, illetve a színpad mögött – is. A legfontosabb szempontok a világítás és a szellőzés mellett az akusztika, a férőhely, illetve a berendezés és a felszereltség. Sok minden van mit javítani, de melyek a legfőbb problémák?

A zenész is ember. Banálisan hangozhat e kijelentés, tartalma azonban láthatóan mégsem mindig magától értetődő. Egyes kultúrpolitikai vitákból kiderül, hogy ez a tény mégsem igazán közismert. Csak ezzel magyarázható az, hogy a németországi Adófizetők Szövetsége három évvel ezelőtt felvette az „adópenzék pazarlóinak listájára” az új bochumi Zenei Központot. Az épület jelenleg is építési fázisban van, a tervek szerint 2015 végére készül el, és lesz beköltöztethető.

Az Adófizetők Szövetsége többek között azaz érvelt, hogy már Dortmundban és Essenben is vannak hangversenytermek, és az egész projekt nem összeegyeztethető a „város amúgy is nehéz anyagi helyzetéről szóló jelentésekkel”. Ez a gondolatmenet nemcsak nagyfokú tájékoztatatlanságról, hanem a tények figyelmen kívül hagyásáról is tanúskodik. Az Adófizetők Szövetsége ugyanis nyilvánvalóan megfeledezett arról, hogy a Zenei Központ nem csupán egy újabb hangversenyteremnek, hanem a Bochumi Szimfonikusoknak és a zeneiskolának is otthont fog adni, azaz a város összes polgárának zenei központjaként működik majd. Az új épületre a fenyegető jogi következmények elkerülése érdekében volt szükség, ami bizony sokba kerülhetett volna: a Bochumi Szimfonikusok zenészeinek korábbi helyzete ugyanis katasztrofálisnak volt mondható, leginkább az akusztika terén.

Az emberek hajlamosak elfelejteni, hogy léteznek a munkakörülményekre vonatkozó, kötelező jellegű, minimális követelmények – amelyek a zenészeket is érintik. A jogalkotók erre vonatkozóan már 1975-ben létrehozták a „munkahelyekre vonatkozó rendeletet”, amelyet 2004-ben nagymértékben átdolgoztak, utolsó módosítására pedig 2010-ben került sor. „A munkahelyekre vonatkozó rendeletet rögzíti, hogy a mun-

káltató mire köteles ügyelni a munkahely kialakítása és üzemeltetése során a foglalkoztatottak biztonsága és egészségének védelme érdekében” – áll a német Szövetségi Munkaügyi és Szociális Minisztérium honlapján.

A rendelet szabályozza a munkahelyekre, valamint a pihenő, készenléti és egészségügyi helyiségekre, a világításra és szellőzésre, valamint a szobahőmérsékletre és hangvédelemre vonatkozó követelményeket. Martin Fendel zenész- és munkaügyi orvos szerint a munkahelyi rendelet „a törvényhozó szabályozásainak alapjait tartalmazza a munkahelyi körülményekre vonatkozóan, és megfogalmazza, mely követelményeknek kell teljesülniük például a hőmérséklet vagy a szellőzés terén”. Ugyanakkor véleménye szerint már ezt sem tartják be egy az egyben minden zenész munkahelyén, már csak azért sem, mert a zenészi szakmai sajátosságai miatt „természetes korlátokba” ütköznek.

„Az említett előírások megvalósítása érdekében tett minden lépés dicséretes. Azt azonban még sehol nem tapasztaltam, hogy teljes mértékben sikerült volna őket betartani. Ha ki is tűzi ezt a célt valaki, előbb vagy utóbb rá kell jönnie, hogy nem megy” – mondja Fendel. Akárhogyan megfordult, a zenészek a hely szűkösségéről, túl nagy hangerőről és rossz levegőről panaszkodtak. És éppen ez az a három alapvető kérdéskör, amelyet az említett rendelet szabályozni kíván.

Azonban nem csupán az előírások betartása fontos, hanem a légkör is, például, hogy kellemes hangulatú legyen a hangoló. „Általában azt mondják, 'nem a mi feladatunk, hogy a zenészek számára szebb életkörülményeket biztosítsunk. Dolgozzanak, és ne nyavalyogjanak.' Ez persze elég szűklátókörű megközelítés, hiszen a légkörnek is nagy szerepe van abban, mennyire elégedettek a zenészek a munkahelyükkel, mennyire

azonosulnak vele, mennyire motiváltak, és ez természetesen hatással van munkájuk minőségére is.” A zenészorvosok, köztük Fendel is, e tekintetben is megállapítja, hogy a zenekarok mindennapjaiban nagyon sok rossz és csak nagyon kevés jó példa található.

Pedig a zenészek egészségének kérdése egyáltalán nem új keletű téma, akkor sem, ha az erről folytatott viták csak az utóbbi években váltak széles körűvé. Az immár 20 évvel ezelőtt megalakult Német Zenészspszichológiai és Zenészegészségügyi Társaság (DGfMM) 2014. szeptember végén Kasselben, a „Louis Spohr” zenei akadémiaival közösen szervezte meg a „Munkahelyek a zenészegészségügy fókuszában” címmel szimpóziumát.

A zenészek egészségével foglalkozó orvosok, köztük Fendel szerint mégis „minden tekintetben komoly változásokra van szükség”, és nemcsak a régi városi színházak és hangversenytermek, hanem az újjépítések esetében is. Sok építészeti hibát követtek el, amelyek kiküszöbölése csak mérhetetlenül nagy beruházásokkal lenne megvalósítható. Az épületek átalakításával vagy újjak építésével sokszor „csak megbíznak egy-egy építész-irodát, amelyek látvány és esztétikum szempontjából szépet alkotnak, azonban a funkcionális szempontokat sokszor alig vagy egyáltalán nem veszik figyelembe” – állítja Fendel.

További nehézséget okoz a kultúrpolitika irányából érkező nyomás. Miután eleve szűkösek az anyagi források, és a zenekaroknak komoly takarékosági és megszorító intézkedésekkel kell számolniuk, általában elsőként a munkakörnyezet kialakításán, és ezáltal sok esetben a zenészek egészségén próbálnak pénzt megtakarítani. Fendel szerint éppen ezért az intézkedések „elvárhatósága” a központi fogalom. „Ez egyrészt vonatkozik a zenészek munkakörülményeire, másrészt arra, hogy az intézkedés milyen arányban áll a gazdasági adottságokkal. Ha olyan intézkedéseket javasolnak, amelyek gazdasági okokból nem megvalósíthatók, akkor a puska fordítva sült el: nem marad pénz, és a zenekart meg is lehet szüntetni.” A zenekarok üzemeltetői számára napjainkban külön nehézséget okoz a törvényi rendelkezésekben megfogalmazott követelmények

teljesítése. Ezért, többek között Fendel közreműködésével, kialakították az úgynevezett Légköri iránymutatást, amely összefoglalja, mely légköri követelményeknek kell teljesülniük és jellemzőnek lenniük a zenészek munkahelyén. Mikor van túl meleg, mikor túl hideg? Milyen intézkedések szükségesek a megfelelő körülmények biztosításához?

„A légkör kérdésében már akkor komoly előrelépéseket tudnánk elérni, ha ezeket az ajánlásokat mindenütt betartanák” – mondja Fendel. „De itt még nem tartunk, mert sokan még nem is ismerik iránymutatásainkat, mások meg azzal védekeznek, hogy ha betartanák az ajánlásokat, be is zárhatnák a boltot.” Ha azonban elkötelezetten állunk neki a munkának, hamarosan sikerül majd eredményeket elérnünk, a művészetek terén is. A legfőbb szabály pedig az, hogy a nagyobb siker érdekében magukat a zenekarokat is be kell vonni a döntési és tervezési folyamatokba. Az érintettek bevonása Fendel szerint a zenekarok egészségügyét érintő teljes kérdéskör legfontosabb eleme. Alapfeltétele, hogy a vezető képviselőknek is legyen beleszólásuk, és a vezető képviselők legyenek meggyőződve arról, hogy a kérdésben lehet előrelépéseket elérni, mégpedig a foglalkozottak bevonásával. „Ez ugyanakkor azzal is jár, hogy a munkahely és a munkahelyi környezet kialakítása mellett adott esetben felül kell vizsgálni a munkaszervezést is.” A zenekarokat információs kampányok keretében kívánják hatékonyan megszólítani: „Egy-egy intézkedéssel nem lehet hosszú távú eredményeket elérni. Stratégiákat kell kidolgoznunk arra vonatkozóan, hogyan lehet az üzemeltetőkben és a zenekarok úgyvezetésében hosszú

távon tudatosítani és megerősíteni a kérdés fontosságát.”

Fendel különösen előremutónak tartja a Luzerni Főiskola által kezdeményezett „Corporate Health in Orchestra CHO” elnevezésű projektet, amelynek célja, hogy közös és átfogó üzemi egészségügy kialakítását tegye lehetővé a svájci hivatásos zenekarok számára. A rendkívül szerteágazó és sokrétű projekt során a témával kapcsolatos legújabb tudományos tanulmányokat dolgozzák fel, hogy azok eredményeit – már a zenei pályára készülő fiataloknak szánt korai megelőzés terén is – következetesen átültessék a gyakorlatba. A nagy hangerő, a mozgásszervek „kényszerpózok” miatti komoly igénybevétele, a problémás légköri és környezeti feltételek, a nem kielégítő hely- és fényviszonyok és a pszichoszociális nyomás: ezek a főbb témakörök állnak a svájci kezdeményezés központjában. A projekt felkívánja hívni a zenekarok figyelmét arra, hogyan lehet optimalizálni a munkahelyi egészség kérdését, és mely szervezeti folyamatokat lehet a zenekar életébe még inkább bevinni. A résztvevők a zenészekkel és a zenekar vezetésével közösen körvonalazzák a – fontosság vagy az anyagi lehetőségek függvényében – meghatározott időn belül megvalósítandó intézkedéseket. Mindennek kiegészítéseként segítik a kulcsszereplők közötti együttműködést is.

Fendel elmondása szerint a svájci kezdeményezés Németországban is széles körű eszmecsere tárgyává vált. Az üzemorvosok munkacsoportja hasonló németországi projekt létrehozását tervezi. „Németországban ugyan sokkal több zenekar van, de a feladat végül is ugyanaz. Én magam a svájci példa

alapján alakítom érvelésemet”, már csak azért is, mert az a munkáltatókat és a munkavállalókat egyenlő partnerként kezeli és vonja be a munkába. Mindemelllett Fendel számára egyértelmű, hogy a zenekarok üzemorvosaira is fontos szerep hárul, hiszen egyrésztől a zenekarhoz tartoznak, másrésztől egészségügyi ismeretekkel rendelkeznek. „Ha az üzemorvos megfelelően felkészült, időben fel tudja hívni rá a figyelmet, ha a tervezés esetlegesen hibás. Fontos lenne, hogy ez ténylegesen meg is történjen, ezért az üzemorvosokkal és szakemberekkel kötött szerződésekből ez a figyelmeztetési kötelezettség az üzemorvos feladatáért hárítottan fel is van tüntetve.” Fendel belátja, hogy nem minden üzemorvos ért a zenészekhez, de hozzáfűzi: „Már ezen is dolgozunk. Az üzemorvosok szakmai szövetségén belül néhány éve megalakult a 'színpadi és zenekari' szekció, amely célzottan e témakörrel foglalkozik, és igyekszik megszerzett tudását a zenekaroknál kamatoztatni. A kilátások tehát biztatók.”

Fendel összefoglalva úgy véli, a kommunikáció fél siker, méghozzá minden területen. „Ha nem működik, annak komoly következményei vannak, amelyeket csak súlyos pénzzel lehet helyrehozni, ha lehet egyáltalán.” Ugyanakkor bizakodva tekint a jövőbe, és komoly előrelépésekre számít az elkövetkező években. „Tíz év múlva már sokkal jobb alapokon fogunk állni, sokkal kiterjedtebb körben. Ha tíz év múlva valahol új hangversenyterem épül, akkor már mások lesznek a körülmények, és az egészségügyi szempontok is sokkal nagyobb súllyal esnek majd a latba.

(Das Orchester 2015/1)
Köszönjük a közlés jogát!

Professzionális hallásvédők zenészeknek

A Budapesti Operettszínház, a Győri Filharmonikus Zenekar és a Szegedi Szimfonikus Zenekar zenészei már használják

Zenekari kedvezményért
érdeklődjön munkatársunknál!
info@fuldugo.hu +36 70 618 4021

